

Skrytý pôvab brigád socialistickej práce

Ján Blažovský

O socializme panuje zvyk vyjadrovať sa prinajlepšom vulgárne a obviňovať ho ešte aj desaťročia po jeho kolapse zo všetkých možných negatívnych aspektov v spoločnosti. Prednedávnom sa však objavila publikácia s pozoruhodným odstupom a ešte pozoruhodnejším mediálnym presahom. ***Obrazová správa o stave krajiny 2007 – 2008*** ponúka úžasne rozsiahly priestor na využitie vizuálnej sociológie.

Autori pri nej využili prekvapujúce množstvo médií: od klasickej fotografie, cez knižnú publikáciu, úryvkami z dobovej tlače, filmovú prezentáciu na CD až po internetovú stránku. Toto všetko v rámci jedného projektu. Intermedialita v podobnom rozsahu svedčí nielen o snahe osloviť potenciálne publikum, zvyknuté na technológie a multitasking a vyjsť tak v ústrety rôznym generačným skupinám. Ponúka sa aj možnosť ako keby to bolo úsilie práve prostredníctvom celého spektra médií posilniť nielen individuálnu, ale aj sociálnu, kolektívnu pamäť. Svedčia o tom nielen popisy na zadných stranách fotografií, ale aj názov video projektu Mareka Molnára: **A bolo to tak**. Neskorý socializmus ako štátna ideológia bol nielen vyhasínajúci totalitný systém, ale predovšetkým tvoril pozadie pre každodennú realitu obrovského množstva ľudí. Fotografie nám ukazujú tento systém už ako neexistujúcu realitu. Uvedomujeme si však, že vidíme do istej miery vlastné zážitky. Prítomná ostáva nostalgia, jemná irónia. Výrazne sa prejavuje aj funkcia fotografie ako zástupnej reprezentácie zážitkov, ktoré sme prežiť nemohli vzhľadom k nášmu veku, sociálnemu prostrediu a pod.

Na fotografiách nachádzame znázornené celé spektrum sociologických pojmov: komunita, domov, dobrodružstvo detstva a dospievania (socializácia v primárnych skupinách), rytmus práce a s tým spojené masové rituály napr. podnikové oslavy alebo spartakiáda. **Slavoj Žižek** v knihe **Mor fantázií** napísal: „subjekt, ktorý si zachováva odstup od rituálu si neuvedomuje, že tento rituál ho už ovláda zvnútra“. Logicky ďalší pojem vychádzajúci z fotografií bude preto moc.

Skúsme tieto fotografie využiť na hlbšie preniknutie do sociálnej reality fotografovaných ľudí prostredníctvom naratívnej funkcie. Fotografie **Jozefa Lauruského, Emílie Lauruskej a Mariána Kusika** ostávajú predovšetkým príbehmi jednoduchého života, komplexnosti tragiky, radosti, absurdity a určite aj nudy. Každodennosť „obyčajnej spoločnosti“ obsahuje mnoho úrovní. Jednotlivé úrovne nie sú izolované, práva naopak, ich vzájomné prelínanie pomáha vytvárať spoločenský poriadok. Z etnometodológie navyše vieme, že rôzne situácie nesú rozličné významy a to, ako tieto významy získavajú, je určované častokrát ich vonkajšími prejavmi. Preto na fotografiách môžeme vidieť statusové symboly typické pre určité populačné kohorty: pre detstvo to je napr. lego, nové pastelky (respektíve čokoľvek nové), pre mladých elektrická gitara, pre dospelých zase oblečenie, kožuštinové čiapky, ale aj jedlo a alkohol. Zaujímavé je, aké sociálne skupiny sa dajú na fotografiách identifikovať a jednoznačne tu vyskakuje dokonca celá generačná skupina a ňou sú tzv. Husákové deti – silné populačné ročníky narodené v priebehu 70. rokov.

Podobne ako pri moci, aj pri spoločenskom poriadku si jeho prítomnosť v bežnom živote neuvedomujeme. Toto musíme mať pri sociologickom výskume fotografií neustále na pamäti. Dôležité je teda sledovanie znakov vyskytujúcich sa na fotografií a to nielen spojených s ľuďmi, ale aj s okolím, topografiou, urbanistickými, technologickými prejavmi a ďalšími. Zatiaľ čo mužom napríklad neprekáža fotiť sa kdekoľvek, ženy uprednostňujú inscenované prostredie so zodpovedajúcimi kulisami, pretože sa chcú jednoducho páčiť. Ďalší významný prvok sú prebiehajúce interakcie. Oslava výhry v športke troch kamarátov alebo prezeranie si módnych časopisov sú rovnako dobré podklady ako oslavy narodenín. Medzi významné javy pozorovateľné na fotografiách patria aj sociálne nerovnosti, pričom sa nemusia prejavovať iba pekným oblečením, ale špeciálne na fotografiách brigád socialistickej práce zohráva úlohu práve prostredia – od rekonštruovaných alebo minimálne zachovalých budov až po roľnícke družstvá, rozbité steny a schátralé stavby – to všetko svedčí o statuse fotených ľudí.

Médiá pre vizuálnu sociológiu však neslúžia len na ilustráciu pojmov. Samé o sebe sú dôležité vo vzťahu k existujúcej spoločnosti. Rýchlosť, nestabilita a prchavosť súčasnosti chce byť kompenzovaná ukotvením v čo najväčšom mediálnom rozsahu, aby aspoň jeden z nich ostal povšimnutý.

Obrazová správa o stave krajiny 2007 – 2008. Kolektív autorov. Bratislava : Inštitút pre verejné otázky, 2009, 64 s.